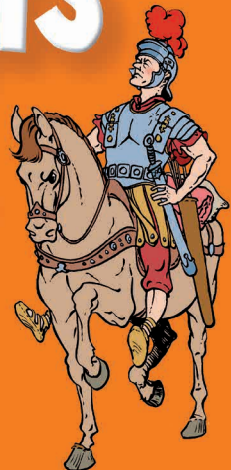




HET GROTE GESCHIEDENIS LEESBOEK

de hele geschiedenis
als een
spannend verhaal



**Wim Daniëls
Joyce Pool
Annejoke Smids
Peter Smit
Gerard Sonnemans**

Het Grote Geschiedenis Leesboek

**Scala leuker leren
Groningen**

Redactie Gerard Sonnemans, Boxmeer

Illustraties Teun Berserik, 's-Gravenhage

Ontwerp omslag en binnenwerk Bas Busking bno, Groningen

5 6 7/16 15 14

© 2005 Scala leuker leren bv
Groningen, The Netherlands

www.scalaleukerleren.nl











Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without prior written permission of the publisher.

ISBN 90 77990 01 1

NUR 212

Inhoud

	1 Jagers en boeren <i>(tot 50 voor Chr.)</i> Peter Smit	7
	2 Grieken en Romeinen <i>(3000 voor Chr. - 500 na Chr.)</i> Peter Smit	17
	3 Monniken en ridders <i>(500 - 1000)</i> Gerard Sonnemans	29
	4 Steden en staten <i>(1000 - 1500)</i> Annejoke Smids	49
	5 Ontdekkers en hervormers <i>(1500 - 1600)</i> Annejoke Smids	69
	6 Regenten en vorsten <i>(1600 - 1700)</i> Joyce Pool	89
	7 Pruiken en revoluties <i>(1700 - 1800)</i> Wim Daniëls	113
	8 Burgers en stoommachines <i>(1800 - 1900)</i> Wim Daniëls	137
	9 Wereldoorlogen <i>(1900 - 1950)</i> Gerard Sonnemans	155
	10 Televisie en computer <i>(1950 - heden)</i> Joyce Pool	183
	Register	206

**In deze online publicatie zijn hoofdstuk 1 en 5 opgenomen.
Bestel dit boek voor de volledige publicatie.**





1

Jagers en boeren

(tot 50 voor Chr.)

De eerste mensen die woonden in het gebied dat we nu Nederland noemen, waren jagers. Hun wapens waren speren, pijlen en bogen. Zij leefden van de rendierjacht en van wat zij verder in de natuur aan eetbaars vonden. De mensen woonden nog niet in hutten of huizen, maar in tenten van rendierhuiden. Het vlees van de rendieren aten ze op. Van de botten maakten ze gereedschap, zoals pijlpunten, naalden en vishaken. De pezen en darmen gebruikten ze om koorden van te maken waarmee ze dingen vast konden binden. Tegenwoordig leven de rendieren op de toendra's in het noorden van Zweden en in Canada. Daar is het in de winter heel koud, en dat was het lang geleden in Nederland ook. Bij elkaar leefden er in heel Nederland toen maar een paar honderd mensen. Behalve rendieren zwierven er ook wolven rond, zodat het flink gevaarlijk was.

Pas toen het klimaat langzaam warmer en vochtiger werd, kwamen er meer verschillende dieren en planten. De rendieren verdwenen, maar er kwamen hazen, konijnen, herten en zwijnen voor terug. Er ontstonden rivieren en meren die vol met vis zaten. In het voorjaar kwamen er grote troepen eenden en ganzen om hier hun eieren te leggen. In de zomer kon je overal bessen en honing vinden en in het najaar bramen, noten, wortels en knollen. De jagers hoefden niet meer achter de rendierkuddes aan te trekken. Ze bouwden hutten op

plekken waar genoeg voedsel te vinden was om er een paar maanden te kunnen wonen. Op die plekken maakten ze kano's en vlotten waarmee ze het water op konden. Ze maakten stookplaatsen en ovens waarin ze van klei gemaakte potten bakten. Voortaan begroeven ze hun doden in grafheuvels. In het midden en zuiden van Nederland maakten ze die grafheuvels van aarde. Maar in Friesland, Groningen en Drenthe gebruikten ze er de enorme zwerfkeien voor die daar overal in het land lagen. Die zwerfkeien stapelden ze op elkaar tot zogenoemde 'hunebedden'. Een paar van die hunebedden zijn bewaard gebleven. Er zijn beenderen van mensen in gevonden, maar ook sieraden en potten met voedsel. Die kregen de doden mee voor hun reis naar het hiernamaals.

Walhalla

'Papa?'

'Wat is er jongen?'

'Is het Walhalla ver?'

'Het is ver en tegelijk dichtbij.'

'Hoe kan dat, papa?'

'Het is ver omdat het hoog in de lucht is, boven de wolken. En het is dichtbij omdat je maar even niet op hoeft te letten om er te komen.'

'Lette oom Gurd even niet op?'

'Hij keek niet goed achter zich toen hij op jacht was. Toen werd hij door een beer gegrepen.'

'En is hij nu in het hiernamaals?'

'Ja. Bij de goden Wodan, Donar, Tyr en Freya en bij al zijn voorouders.'

'Wat doen ze in het Walhalla?'

'De hele dag bier drinken, dobbelen, gebraden ganzen eten en zingen.'

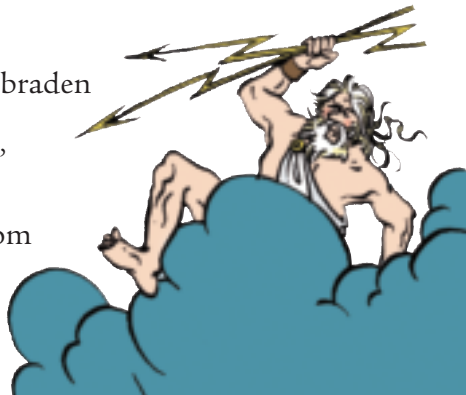
'Maar dat deed oom Gurd hier toch ook?'

'Wat zeg je nu? Hoe kom je daar bij?'

'Van tante Ada. Die riep altijd dat Oom Gurd een luie nietsnut was die alleen maar kon drinken, dobbelen en zingen.'

'O, nou eh ... heb je nog meer vragen?'

'Nog eentje, papa. Waarom kreeg oom



Gurd een pot linzen mee toen hij begraven werd?’

‘Dat weet je toch wel. Voor onderweg naar het Walhalla, natuurlijk.’

‘Ja, maar oom Gurd lust helemaal geen linzen!’

‘O, ja ... Nu slapen jongen. Morgen moeten we vroeg op eendenjacht.’

De eerste boer

Ongeveer zeventuizend jaar geleden leefde hij, ergens in Limburg. De eerste man die zaadjes in de grond stopte. Of was het een vrouw? Of waren het kinderen? We weten het niet. Eigenlijk weten we maar heel weinig over die tijd, want er bestond nog geen papier. Mensen konden dus niets opschrijven. Het beetje dat we wel weten komt door opgravingen. In de grond zijn vuurstenen, stukken kleding, resten van houten hutten en aardewerken potten gevonden. In sommige van die potten zaten nog sporen van zaadjes. Daardoor weten we dat er in die tijd erwten, linzen en rogge werden verbouwd. De veldjes waarop dat gebeurde moesten worden beschermd tegen de wilde varkens, de herten en de konijnen. Daarom moesten mensen in de buurt van die veldjes blijven. Ze trokken niet meer rond in tenten, maar bouwden boerderijen van boomstammen. Waar de grond vruchtbaar was, bouwden meer mensen huizen. Zo ontstonden de eerste dorpen. Dat kwam allemaal door die ene persoon, die als eerste op het idee kwam om zaadjes in de grond te stoppen.

Dromen van een rijke oogst

‘Hé! Wat doe jij nou?’

‘Dat zie je toch? Ik stop zaadjes in de grond.’

‘Zaadjes in de grond? Waarom? Ben je niet goed bij je hoofd?’

‘Ik stop zaadjes in de grond en ik ben wél goed bij mijn hoofd.’

‘Maar waarom? Dat is toch zonde van het goede voedsel?’

‘Ik was gisteren bij het graf van onze vader. Weet je nog wat we hem de vorige herfst meegaven, op zijn reis naar het dodenrijk?’

‘Ja, dat weet ik. Zijn pijl en boog, zijn slinger en een bos korenaren.’

‘Juist. En gisteren zag ik dat overal op zijn graf het koren uit de grond komt.’

‘Nou en?’

‘Ik heb er vannacht over gedroomd. In die droom zag ik dat de aarde uit elk graankorreltje een nieuwe korenaar laat groeien. Je stopt één

zaadkorreltje in de grond, en je krijgt er een hele nieuwe korenaar voor terug. En weet je hoeveel zaadkorrels er in zo'n aar zitten?

'Nou?'

'Meer dan jij tenen en vingers hebt!'

'Nou, rustig maar. Ga je mee vissen?'

'Nee, ik ga niet vissen. Ik stop deze zaadjes in de grond.'

'Maar de beek zit vol met forellen! Meer dan jij tenen en vingers hebt!'

'Dat geloof ik. Maar als je er nu een paar vangt, dan heb je vandaag en morgen en de dag na morgen te eten. Daarna gaan dode vissen stinken. Maar graankorrels blijven heel lang goed. Met genoeg graankorrels hebben we de hele winter te eten. Dan hoeven we niet meer op blote voeten door de sneeuw te lopen om op hertenjacht te gaan.'

'Wanneer komen die korenaren uit de grond? Morgen?'

'Dat weet ik niet.'

'Overmorgen?'

'Ik zeg toch dat ik het niet weet!'

'Misschien komen ze wel helemaal niet uit de grond.'

'Dat kan.'

'Of over een hele tijd. Over net zoveel dagen als jij vingers en tenen hebt.'

'Ja, dat kan ook.'

'Wat ga jij dan eten in de tussentijd?'

'Vis. En die ga jij voor mij vangen.'

'O ja? Waarom zou ik dat doen?'

'Omdat ik dan mijn graan met jou ga delen.'

'En wanneer gaat dat gebeuren?'



‘Als de maan op zijn volst is, de nacht op zijn holst is en de storm op zijn dolst is.’

‘Wat betekent dat nou weer?’

‘Ik zeg toch dat ik niet weet wanneer het graan opkomt! Vraag het dan niet steeds!’

Handel in brons en ijzer

Mensen drijven al heel lang handel met elkaar. De jagers ruilden huiden voor vuurstenen. De eerste boeren ruilden graan en bonen voor vissen en eenden. Meestal deden ze dat met naburige stammen. Maar er waren ook handelaren die dwars door Europa trokken. Zo brachten handelaren uit Engeland en Zwitserland vierduizend jaar geleden de eerste voorwerpen van brons naar Nederland. Dat was waarschijnlijk een sensatie, want tot die tijd maakten mensen al hun gereedschap van botten, hout en vuursteen. De eerste handelaar die bronzen messen, bijlen en sieraden bracht, zal die voor heel veel huiden hebben kunnen ruilen. Bronzen bijlen en messen waren veel handiger en beter dan gereedschap dat van steen was gemaakt. Bovendien kon je brons, als het in stukken brak, boven een vuur weer aan elkaar laten smelten. Duizend jaar later brachten handelaren een ander metaal naar Nederland: ijzer. Ijzer was veel sterker dan brons. Het duurde dan ook niet lang of alle gereedschappen en wapens werden van ijzer gemaakt. Brons werd voortaan gebruikt voor beeldjes, muntgeld en sieraden.

Verzoek aan de goden

Radna zag dat moeder voor de hut stond en haar hand boven haar ogen hield. Dat deed ze altijd als er in de verte iemand aan kwam. Zo kon ze beter zien.

‘Is het vader?’ vroeg Radna.

‘Ja’, zei moeder met sombere stem. ‘Zonder buit.’

Radna zuchtte. Die avond zou ze weer niets te eten krijgen. Net als gisteren en de dag ervoor. De koe was ziek geworden en gaf geen melk. De beek stond droog. De rogge groeide niet. En nu bleven ook de herten, de zwijnen en de hazen weg. Volgens moeder kwam het omdat het al maanden niet meer geregend had. Maar vader vond dat onzin. Die zei dat de goden vertoornd waren, en dat er een offer

gebracht moest worden. Een groot offer. Daarbij had hij Radna, zijn oudste dochter, lang aangekeken. Zo lang, dat Radna het er benauwd van had gekregen. Wat zou vader van plan zijn?

‘Het is je vader’, zei moeder opeens. ‘Maar zonder mantel. Zouden rovers hem hebben aangevallen?’

Radna fronste haar voorhoofd. Zonder mantel? Maar zij had die mantel voor hem gemaakt, van wel twintig bevervellen! Ze stond snel op en liep naar de opening van de hut.

‘Man, waar is je mantel?’

‘Die heb ik geruild’, zei vader. ‘Voor dit mes. Kijk, helemaal van brons en met een versierde handgreep.’

‘Maar je hebt toch al een mes?’

Vader knikte en krabde in zijn baard.

‘Dit mes is niet voor mij. Dit is mijn offer voor de goden. Vannacht gooi ik het in de poel van het moeras, en ga ik de goden om regen verzoeken.’

Moeder zuchtte van opluchting.

‘Man, bedoelde je dat met “een groot offer”?’

Vader knikte.

‘Wat dacht jij dan?’

Radna zag dat moeder haar snel aankeek.

‘Ik dacht ... Nee, laat maar. Ik vind het een goed plan. De goden zullen tevreden zijn, want het is een prachtig mes. Ze zullen vast regen sturen.’

Radna keek naar het glanzende mes in vaders verweerde hand. Het was inderdaad prachtig.

De Romeinen komen!

Duizenden jaren lang leefden er in ons land alleen maar mensen die we nu ‘Germanen’ noemen. Die Germanen vormden verschillende stammen. Zo waren er de Friezen, de Tubanten, de Batavieren en de Kaninefaten. De Friezen leefden in het noorden, in wat nu Noord-Holland, Friesland en Groningen is, de Tubanten in Overijssel, Drenthe en de Achterhoek. De Batavieren en Kaninefaten vestigden zich langs de oevers van de grote rivieren. In het jaar 50 voor Christus kregen zij bezoek van een vreemd volk, dat uit het zuiden van Europa kwam. Met de komst van dat volk eindigt in onze streken de tijd

waarover we niets of maar heel weinig weten. Van de tijd erna weten we veel meer. Dat komt omdat de mannen van dat vreemde volk konden lezen en schrijven. Ze schreven op wat ze op hun tocht door Europa allemaal tegenkwamen. Ze telden hoeveel doden er bij een veldslag vielen en wie de winnaar was. Ze beschreven welke goden de Germanen aanbaden en welke feesten en gebruiken zij hadden. Dit waren de Romeinen. De Romeinen veroverden het land van de Kaninefaten en van de Batavieren. Aan de oevers van de Rijn hielden de Romeinse legers halt. Zij kozen de rivier als grens van hun rijk en bouwden langs de oever veel forten en versterkingen.

Vreemde mannen met helmen en zwaarden

‘Alarm! Alarm! Er komen vreemdelingen aan! Wel honderd!’

De vrouwen stopten met het villen van de konijnen en keken naar Sieger. Die hijgde nog na van het harde lopen en zocht ongerust tussen de hutten.

‘Honderd?’ vroeg oude Edda. ‘En blijven ze allemaal eten?’

Sieger schudde ongeduldig met zijn hoofd. ‘Zeur toch niet! Ze dragen helmen op hun hoofd. Ze hebben zwaarden en speren. Waar zijn de mannen?’

‘Bij de rivier’, zei Ada. Ze wees. ‘Voorbij de bocht. Ze zijn de visfuiken aan het legen.’

Sieger haalde diep adem. Hij keek naar Ada en knikte. ‘Ik ben zo terug’, zei hij, en zette het op een lopen.

Een half uur later stonden de mannen van het dorp in een kring rond het vuur. Ze keken naar Sieger.

Waldur, de oudste man van het dorp, nam het woord. ‘Zijn ze met honderd? En alleen maar gewapende mannen?’

Sieger knikte. ‘Er waren geen vrouwen en kinderen bij’, zei hij.

‘Dan heeft vluchten geen zin’, zei Waldur somber.

‘Waarom niet?’ vroeg Sieger.

‘Omdat zij sneller zijn’, antwoordde Waldur. ‘Wij moeten onze kinderen dragen en onze koeien en geiten meenemen. Bovendien hebben we vijf zwangere vrouwen en oude Edda, die ook niet snel kan lopen. Dus ...’

‘Dus gaan we vechten!’

Sieger keek naar Bodin, zijn halfbroer. Bodin zwaaide met zijn bijl boven zijn hoofd. ‘We hakken die vreemdelingen in de pan! Ze komen er niet langs!’

Sieger grijnsde. Bodin was oersterk en een echte vechtersbaas. Samen hadden ze al menigmaal rovers en veedieven van hun grondgebied gejaagd. De andere mannen van het dorp mompelden instemmend. Ze hadden zo te horen wel zin in een stevige veldslag, maar Waldur riep ze tot de orde.

‘Zij zijn met honderd en wij met minder dan veertig’, sprak hij luid. ‘Dus onze kansen op een overwinning zijn niet groot. En als we verliezen, wat dan?’

‘Je praat als een oud wijf, Waldur’, zei Bodins vader.

Waldur knikte. ‘En zo praat ik morgen nog. Terwijl jij als een dwaas gesneuveld bent en de mieren door je neusgaten heen en weer krui- pen.’

‘Wat stel jij dan voor?’ vroeg Bodins vader.

‘Laten we horen wie zij zijn en wat ze willen’, zei Waldur. ‘Als blijkt dat ze kwade bedoelingen hebben, steken we snel de rivier over. Vechten kunnen we altijd nog, op een tijdstip dat het ons goed uitkomt. En dat is niet nu. Wat vinden jullie daarvan, mannen? Hand omhoog wie het met mij eens is.’

De mannen keken elkaar aan. Een paar staken meteen hun handen op. Anderen overlegden nog even, maar staken toen ook hun handen op. Bodin en zijn vader volgden als laatsten, al kon je van hun gezichten aflezen dat ze veel liever zouden vechten.

Die avond zaten de mannen van het dorp om het vuur. Tegenover hen zaten tien vreemdelingen, de anderen hadden vlakbij een kamp opgezet.

‘Wij zijn Romeinen’, zei de aanvoerder van de vreemde soldaten. ‘Wij komen uit een stad hier drie maanden lopen vandaan. Die stad is groot, rijk en machtig. Onze huizen zijn hoger dan de bomen die hier staan. Onze legers tellen meer mannen dan jullie bomen bladeren tellen. Wie met ons meewerkt, zal ook rijk en machtig worden. Maar wie ons tegenwerkt, wordt gedood. En dit is het bewijs.’

De Romeinse aanvoerder opende een leren tas. Hij haalde er een halsketting, een armband, een roodblonde haarstreng en een voortand

uit. Die legde hij op een schaal. Die schaal gaf hij door aan de man die naast hem zat, die hem verder doorgaf. Toen iedereen de voorwerpen op de schaal goed had bekeken, ging de Romein verder met zijn verhaal.

‘Deze voorwerpen behoorden toe aan Ambiorix, koning der Eburonen. Deze koning koos ervoor om de strijd met ons aan te binden. Nu is hij dood, net als de rest van zijn volk.’

De mannen rond het vuur knikten ernstig. Sieger keek naar de voortand. Hij huiverde.

‘Wat moeten wij voor u doen?’ vroeg Waldur.

‘Jullie moeten voor vlees, zout en graan voor onze soldaten zorgen’, zei de Romein.

‘Wat krijgen wij daarvoor terug?’ vroeg Waldur.

‘Je leven’, zei de Romein. ‘En jullie mogen je andere producten aan ons verkopen. Kijk hier, gouden munten met de beeltenis van onze leider, Julius Caesar. Met deze munten betalen wij voor bier, vis, eieren en beverhuiden. Maar genoeg gepraat. Ik ga naar mijn mannen terug.

Morgenvroeg wil ik horen wat jullie hebben besloten: sterven of samenwerken. Ik groet u allen.’

De volgende ochtend kregen Sieger en Bodin opdracht om naar het kamp van de Romeinen te gaan. Waldur had hen een groot mes meegegeven. Dat mes moesten zij bij aankomst in de grond steken, ten teken dat de mannen van het dorp voor samenwerken hadden gestemd.







5

Ontdekkers en hervormers

(1500 - 1600)

Het ellendigste slag mensen dat er bestaat

Denk voor jezelf, dat was het nieuwe gevoel dat in Europa heerste rond 1500. Door de boekdrukkunst werden ideeën verspreid en vormden mensen steeds meer hun eigen mening. Hierdoor nam de macht van de kerk af. Mensen namen geen genoegen meer met de leugens en de corruptie van hun kerkleiders.

Er ontstond ook een nieuwe manier van geloven: het humanisme. Humanisten vonden dat de mens het belangrijkste onderdeel van de schepping was. Je moest hier op aarde proberen gelukkig te worden, en niet steeds denken aan het leven na de dood. Dat had de kerk hun altijd voorghouden. Door zichzelf opnieuw 'op te voeden' wilden mensen het beste in zichzelf ontdekken. Humanisten wilden verdraagzaam zijn naar anderen toe en streefden naar waarheid, eenvoud en vredelievendheid.

Een van de bekendste humanisten was Erasmus, een Nederlander. Hij schreef een heel beroemd boek, genaamd *Lof der Zotheid*. Hierin had hij scherpe kritiek op de leiders van zijn tijd. Zo schrijft hij dat koningen en kerkleiders vooral hun eigen belangen dienen. Dat koningen alleen oorlog voeren om geld en macht. En dat priesters een losbandige levensstijl hebben, dus te veel eten en drinken en seks hebben met verschillende vrouwen, terwijl ze zichzelf juist hadden

opgelegd zonder vrouw en gezin te leven! Maar ook schoolmeesters kwamen er ongenadig af bij Erasmus:

‘Schoolmeesters houden de schijn van wijsheid op, maar zijn eigenlijk het rampzaligste, ellendigste en meest gehate slag mensen dat er bestaat. Helemaal hun eigen schuld is dat niet, want ze hebben een allerongelukkigst beroep. Ze zitten in martelkamers, temidden van troepen kinderen, worden doof van hun geschreeuw en ziek van de stank van hun winden. Maar toch zijn schoolmeesters zeer tevreden met zichzelf en genieten ervan de kinderen met dreigende stem schrik aan te jagen. Ze hebben een opvallend geloof in hun eigen kennis, terwijl ze de kinderen louter onzin bijbrengen.’

Dit soort dingen schreef Erasmus en de mensen vonden het prachtig. *Lof der Zotheid* ging gretig van de hand en werd een van de eerste succesboeken. Maar Erasmus was niet alleen grappig; hij werd ook geroemd om zijn geleerdheid. Hij verbleef in Parijs en studeerde in Bologna, waarna hij in Turijn promoveerde tot doctor in de godgeleerdheid. Hij was een zeer gelovig mens, al gaf hij de kerk er ongenadig van langs. Priesters en monniken haatten hem, omdat ze niet opkonden tegen zijn rake kritiek en zijn scherpe pen. Erasmus was bijvoorbeeld fel tegen de handel in relieken (dit zijn voorwerpen die een heilige betekenis hebben). In zijn tijd werd er druk gehandeld in stukjes hout, die deel zouden zijn geweest van het kruis van Christus. En daar werd veel geld voor gevraagd, dat spreekt. Volgens Erasmus waren er inmiddels zoveel stukjes hout verkocht, dat ze een scheepsruim zouden vullen.

Ondanks zijn scherpe kritiek had Erasmus nooit de bedoeling zich van de kerk af te keren. Want ook al gingen de mensen anders denken over de kerk, het geloof bleef heel belangrijk in hun leven. Erasmus bleef dan ook voor de kerk werken, en vertaalde bijvoorbeeld het Nieuwe Testament in 1516.

Opnieuw geboren

Ook in de kunst kwam een nieuwe manier van denken, die grappig genoeg, gebaseerd was op oude opvattingen: de renaissance, wat

wedergeboorte betekent. De Italianen ontdekten overblijfselen uit de klassieke oudheid, en daar zagen ze wel wat in. In de manier waarop de oude Grieken en Romeinen het menselijk lichaam afbeeldden bijvoorbeeld, of in hun manier van bouwen. Die oude ideeën deden verrassend modern aan en ze gingen beelden en schilderijen maken naar dit voorbeeld. Sommige mensen keken nu naar de middeleeuwen als een barbaarse tijd. Volgens hen was de renaissance een tijd van beschaving die ze opnieuw hadden ontdekt. Hoewel deze tijd de oude Grieken en Romeinen als voorbeeld nam, werden er juist nu ook nieuwe technieken ontwikkeld. Schilderijen werden realistischer, met mensen die heel echt leken. Kerken kregen prachtige nieuwe koepels, die men eerst niet kon bouwen.

De renaissance begon in Italië, zo rond 1300. Pas rond 1600 waren de ideeën doorgedrongen in heel West-Europa. Belangrijke kunstenaars en wetenschappers van de renaissance waren bijvoorbeeld Leonardo da Vinci, Botticelli, Michelangelo, Copernicus en Galileo Galilei.

De geniale vogeltjesbevrijder

In deze tijd, na de middeleeuwen, werd het dus steeds belangrijker om voor jezelf te denken en niet anderen blindelings na te apen. Iemand die daar buitengewoon goed in was, was Leonardo da Vinci (1452-1519). Hij werd geboren vlakbij Vinci, een klein plaatsje in Italië. Vandaag de dag wordt hij gezien als de grootste denker uit de geschiedenis. Leonardo was een humanist. De mensen die hem kenden, zeiden dat hij vriendelijk was en knap om te zien. Hij was ook vegetariër, wat voor die tijd heel bijzonder was. Zo ging hij vaak naar de markt, waar hij vogeltjes in kooitjes kocht, die hij meteen daarna vrijliet. Het is best vreemd om te bedenken dat hij later ook wapens uitvond om oorlog mee te voeren. Leonardo was altijd bezig dingen te ontdekken, en daar had hij veel voor over. Soms betekende het dat hij dingen moest doen die niemand anders deed.

Een duister zaakje

Het is koud in de kelder, en donker. Op sommige plaatsen loopt het water in straaltjes langs de muren. Leonardo huivert, maar niet van de kou. Hij heeft geen zin in het werk dat hij moet doen, al heeft niemand het hem opgedragen. De enige die wil dat hij dit doet, is hijzelf.

Sterker nog, als iemand zou weten wat hij in deze donkere kelder uitspookt, zou hij gearresteerd kunnen worden en terechtgesteld! Samen met zijn hulpje Emilio. Die zouden ze niet ontzien, al is hij nog maar veertien. Maar hij is nieuwsgierig en een beetje ongemak heeft hij wel over voor de goede zaak.

Emilio is begonnen met het aansteken van de kaarsen.

Bij het zwakke schijnsel bestudeert Leonardo het lichaam dat voor hem op tafel ligt.

‘Wie is het?’ fluistert Emilio, die naast hem is komen staan.

Leonardo schrikt ervan. ‘Waarom fluister je?’ fluistert hij terug.

‘Het mag toch niet, wat we hier doen? Stel je voor dat iemand ons hoort.’

‘Dan moeten ze wel heel goede oren hebben’, antwoordt Leonardo, nu op gewone toon. ‘De muren zijn dik.’

Emilio kijkt toch een beetje benauwd om zich heen.

‘De man heet Tomasso Campani’, zegt Leonardo tegen zijn assistent.

‘Hij is ongeveer dertig jaar oud. Overleden in het ziekenhuis in Florence, aan een geheimzinnige ziekte.’

Hij buigt zich over het lichaam, maar aan de buitenkant is weinig te zien. Leonardo is benieuwd of hij de oorzaak zal vinden als hij het lijk opensnijdt.

‘Geef me eens een mes’, zegt hij tegen Emilio.

En dan gaat hij aan het werk. Er is weinig bloed, omdat de man al een paar dagen dood is. Ondanks de kou in de kelder, begint het lichaam al te stinken. Hij moet opschieten voor het nog erger wordt. Maar stoppen doet hij niet, al is het werk nog zo onsmakelijk. Hij heeft tenslotte al lichamen onder handen gehad die er veel erger aan toe waren dan dit. En hij is allang blij dat hij weer eens een menselijke lichaam te pakken heeft. Want anders moet hij het doen met varkens of andere dieren.

Emilio heeft de emmer water met ongebluste kalk al klaargezet, zoals Leonardo hem heeft opgedragen. Nu maakt hij een vuurtje waarop hij straks was laat smelten. Als Leonardo de organen heeft verwijderd, maakt hij ze eerst schoon in de emmer en daarna spuit hij er vloeibare was in. Op die manier behouden ze hun vorm, en kan hij er schetsen van maken. Maar een aangenaam werkje is het niet, want sommige delen van het menselijk lichaam rotten wel heel snel.

Leonardo da Vinci is een lichaam aan het ontleden, onder in de kelder van een kerk in Florence. Deze wordt vaak als lijkenhuis gebruikt, en daarom kan hij hier terecht om zijn verboden werk te doen. Hij snijdt dode lichamen open, om te bestuderen hoe ze in elkaar zitten. Hij wil weten hoe spieren eruitzien, hoe de bloedvaten lopen, hoe een hart eruitziet en hoe het werkt. Want daar is weinig over bekend. Maar dode lichamen opensnijden in het Italië van de 16^{de} eeuw is verboden. De mens is door God geschapen en daar kun je niet zomaar in snijden, vindt de kerk. Soms worden er uitzonderingen gemaakt. Zo mogen de lichamen van criminelen wel gebruikt worden, want die hebben tenslotte niet de geest van God in zich. Zo redeneert de kerk tenminste. Maar het gekke is dat soms juist ook de lichamen van heiligen ontleed worden. Omdat de kerk benieuwd is op welke manier God precies aanwezig was in deze mensen.

De meest veelzijdige mens ooit

Leonardo da Vinci was een genie. Men zegt wel dat hij de meest veelzijdige mens was die er ooit geweest is. Hij kon heel veel verschillende dingen en die kon hij allemaal heel erg goed. Zo was hij kunstenaar, architect, musicus, uitvinder, natuurkundige, werktuigbouwkundige, militair strateeg en bestudeerde hij dus ook mensenlichamen om ze beter te kunnen schilderen. Hij deed tijdens zijn leven duizenden uitvindingen. Veel daarvan worden vandaag de dag nog gebruikt. Die uitvindingen varieerden van een duikpak of een helikopter tot een nieuwe manier van verf maken voor zijn schilderijen.

Met het ontleden van dode lichamen deed hij belangrijk werk voor de kunst, want tot 1500 werden mensen op schilderijen niet realistisch afgebeeld. Rond 1550 wisten kunstenaars al veel meer van het menselijk lichaam, al hadden maar weinigen het lef om lichamen te ontleden, zoals Leonardo deed. Daar was moed voor nodig, en niet alleen omdat het verboden was! Veel schilders gebruikten zijn werk dan ook als voorbeeld. Of anders gezegd: pikten zijn ideeën. Leonardo was daar niet blij mee. En ook niet met de interesse van dokters. Maar juist voor hen was zijn werk heel belangrijk, omdat Leonardo zoveel ontdekte over de werking van het menselijk lichaam.

Leonardo da Vinci is net zo beroemd om zijn vele uitvindingen als om het feit dat hij bijna nooit iets afmaakte. Misschien kwam dat juist wel omdat hij zoveel dingen snapte. Want hij had het ene idee nog niet bedacht of hij was alweer geïnteresseerd in iets anders. Het leek wel of hij alles tegelijk wilde doen, en dat ging natuurlijk niet, zelfs niet voor Leonardo da Vinci. Toch liet hij na zijn dood maar liefst vijftienduizend tekeningen na, allemaal met schetsen en uitvindingen!

Wat vond Leonardo zoal uit?

Auto (een rijtuig zonder paarden, voortgedreven met een opwindsysteem) - duikboot - duikpak - fiets - vliegtuig - parachute - helikopter - robot - verbetering van de drukpers - tank - katapult - machine om 'draden' in een schroef te draaien - machine om touw mee te maken - machine om de sterkte van metalen touwen te meten - machine om loopgraven te graven - klok met een veer (in plaats van gewichten) - windrichtingmeter - kraan - boormachine - weefmachine - machine om spiegels mee te maken (spiegels waarmee hij onder andere licht wilde weerkaatsen voor zonne-energie) en nog veel meer.

Leonardo ontwierp talrijke machines die pas veel later gemaakt werden. Zo werd het model voor zijn robot in de 20^{ste} eeuw gebruikt door de NASA voor de ruimtevaart. Hij bedacht niet alles 'vanuit het niets', omdat er in zijn tijd ook al veel dingen bestonden. Maar hij ontwikkelde ideeën wel verder door. Leonardo meende dat machines veel werk voor mensen konden doen. Dat hij gelijk had, bleek toen de Industriële Revolutie aanbrak, maar dat was pas een paar eeuwen later!

De kerk, de aarde en de zon

Leonardo da Vinci stond aan het begin van de moderne wetenschap. Tot nu toe had de kerk altijd bepaald hoe de wereld eruit zag. Als er dingen ontdekt werden die niet klopten met dat beeld, dan besloot de kerk eenvoudigweg dat het fout was. Maar er kwamen steeds meer mensen die het daar niet mee eens waren. Die vonden dat niet alle natuurverschijnselen konden worden uitgelegd volgens de ideeën



van de kerk. Zij wilden dat godsdienst en wetenschap twee verschillende vakgebieden zouden worden. Een van deze mensen was Galileo Galilei.

Galileo Galilei was een natuurkundige uit Florence, die leefde van 1564 tot 1642. Hij vond in 1609 de telescoop uit en daarmee kon je verder kijken dan ooit. Bestuurders en kooplui waren razend enthousiast, want je kon nu al heel vroeg vijandige schepen op zee zien naderen, en dus je leger in gereedheid brengen om jezelf te verdedigen. Een briljante vondst!

Maar Galileo deed meer dan alleen naar de zee kijken. Hij richtte zijn blik op de sterren en op de planeten. En hij kwam tot de conclusie dat de aarde rond de zon draaide, precies zoals een andere belangrijke wetenschapper, genaamd Copernicus, al in 1543 had ontdekt.

De kerk was woedend! Volgens de paus was de aarde het middelpunt van Gods schepping en draaiden de zon en de planeten om de aarde heen. Maar Galileo zag door zijn kijker dat dat toch echt niet klopte, en schreef er een belangrijk boek over. Hij was een heel gelovig mens

en wilde de kerk niet voor het hoofd stoten. Daarom schreef hij zijn boek in de vorm van een gesprek tussen drie mensen, genaamd Sagredo, Salvati en Simplicio. Op deze manier kon hij alle standpunten, zowel voor als tegen, goed duidelijk maken. Hij wilde tactvol zijn, maar het standpunt van de kerk werd verteld door Simplicio, wat 'simpel' betekent. En daarmee gaf hij toch aan wat hij van de mening van de kerk dacht.

Om het boek, genaamd *Gesprek over eb en vloed*, uit te geven, had hij toestemming van de paus nodig. Die kreeg hij in 1630, maar het duurde nog tot 1632 voor het uitgegeven kon worden. De paus wilde er nog van alles aan veranderen, met name de titel. Want het verschijnsel eb en vloed was een te duidelijk bewijs voor de theorieën van Galileo over het draaien van de aarde. Galileo deed wat de paus vroeg en het boek werd gedrukt, met als titel *Gesprek* (in het Italiaans *Dialogo*). Maar in hetzelfde jaar verbood de paus de publicatie en liet hij alle boeken weer innemen. Deze reactie lijkt onbegrijpelijk, maar kwam waarschijnlijk omdat de paus kritiek had gekregen. Die kritiek ging over allerlei dingen, maar ook over Galileo. Een kardinaal verweet de paus dat hij 'kettters beschermde'. En dus moest de paus laten zien dat hij niet meeging in die nieuwe ideeën en streng kon optreden als het nodig was. In 1633 liet hij Galileo naar Rome komen, om daar maar eens een paar vragen te beantwoorden: voor het gerecht.

'En toch draait ze'

Het is een zware reis geweest. Maar liefst 25 dagen heeft hij erover gedaan, terwijl de afstand van Florence naar Rome toch niet zo ver is. Maar hij is oud en vermoeid en wat hij in Rome onder ogen moet zien, valt hem zwaar.

Galileo vraagt zich af waar het gerecht hem van gaat beschuldigen. Zijn boek is toch gedrukt met toestemming van de paus? Alles is immers volgens de regels gegaan.

Hij schrikt op als het gelijkmatige schudden van het rijtuig plotseling stopt en hij buigt zich voorover om uit het raam te kijken. Ze staan voor een schitterende villa, die toebehoort aan de rijke koopmansfamilie De Medici. Dit zal de komende tijd zijn onderkomen

zijn in Rome. Hij is blij dat de reis ten einde is en dat hij eindelijk weer zijn benen kan strekken.

Het verblijf in de villa van De Medici is aangenaam, maar toch vallen de twee maanden tot het begin van het proces hem lang. Hij is inmiddels goed uitgerust, maar heeft ook tijd gehad om te piekeren. Te veel tijd.

Op 12 april 1633 staat hij dan eindelijk voor de mannen die hem gaan ondervragen. Ze zitten achter een lange tafel, waarop een groen kleed ligt, dat tot aan de grond reikt. De kardinalen in lange rode gewaden, de paters en priesters in zwarte.

Vele ogen kijken hem streng aan.

‘U heeft gelogen om toestemming te krijgen voor het drukken van uw boek’, begint pater Maculano.

Galileo kan zijn oren niet geloven!

‘Bovendien verkondigt u een dwaalleer, als u zegt dat de aarde rond de zon draait. De kerk heeft u al veel eerder bevolen deze leugens af te zweren.’

Dat was in 1616, inderdaad, herinnert Galileo zich. ‘Maar het ging toen niet om een bevel’, zegt hij mild. ‘Ik heb destijds een discussie gevoerd met een van uw collega’s. En het boek dat ik nu geschreven heb, is juist bedoeld om meer kanten van de discussie te laten zien. Dit is in overeenstemming met de leer van de kerk.’

Galileo’s woorden maken geen indruk op pater Maculano. Vragen stromen als een waterval uit zijn mond en Galileo kan er niets tegenin brengen. Soms zijn de vragen zo scherp, dat je door alleen maar antwoord te geven al schuldig lijkt.

Galileo wordt er doodmoe van. Dan hoort hij zichzelf zeggen: ‘Ik heb niet gezegd dat de stelling van Copernicus waar is. En dat wilde ik met mijn boek juist ook laten zien.’

Als hij later weer alleen is, vraagt hij zich af waarom hij dit gezegd heeft. Hij weet natuurlijk donders goed dat Copernicus wel gelijk had en dat hij juist dát heeft willen bewijzen. Maar als hij te hard van leer trekt, wordt hij beschuldigd van ketterij. En dan eindigt hij op de brandstapel. Zijn gedachten gaan naar zijn zoon en zijn twee dochters. Hij houdt zielsveel van hen en weet dat hij het niet zou kunnen verdragen hen nooit weer te zien.

Het tweede verhoor is op 30 april. Opnieuw spoelt een stortvloed van

vragen en argumenten over hem heen. ‘Gelooft u werkelijk dat de aarde om de zon draait?’ vraagt pater Maculano. ‘En dat de aarde dus niet het middelpunt van Gods schepping is?’

‘Misschien staan er bepaalde stukken in mijn boek die deze indruk wekken’, geeft Galileo toe. ‘Maar het is niet mijn bedoeling geweest iemand te misleiden.’

Het lijkt een soort halve bekentenis. Zou het gerecht hier genoeg mee nemen?

Het laatste verhoor is op 21 juni en de sfeer is grimmig. Galileo komt de zaal binnen en ziet tot zijn schrik dat daar martelinstrumenten staan. De aanklager laat er geen misverstand over bestaan: als Galileo’s mening over het wereldstelsel tegen de leer van de kerk ingaat, zal hij gemarteld worden. Hij moet dus deze keer de waarheid spreken.

‘Ik denk niet dat Copernicus gelijk had’, verklaart Galileo. ‘En dat heb ik ook nooit gedacht. Ik leg mijn lot in uw handen.’

De dag daarop spreekt de rechter het vonnis uit. Hij verbiedt Galileo’s boek en veroordeelt Galileo zelf tot huisarrest. Daarna wordt de geleerde gedwongen te knielen en in deze houding moet hij zijn opvattingen afzweren.

Met pijn in zijn hart knielt Galileo neer en zweert dat hij ongelijk had.

Maar diep in hem komt alles in opstand. Nadat hij heeft gedaan wat zijn rechters van hem willen, fluistert hij, bijna onhoorbaar voor de omstanders: ‘En toch draait ze.’

Zo plat als een pannenkoek

Nicolaas Copernicus ontdekte dus in 1543 dat de aarde rond de zon draait. Vele tientallen jaren later vond Galileo Galilei hier het bewijs voor, met een verbeterde versie van zijn eerdere ontdekking, de telescoop. Tegen deze tijd wisten de meeste geleerden ook al dat de aarde zo rond is als een appeltje. Voor ons is daar geen twijfel over, maar toch heeft die opvatting niet altijd bestaan.

Rond 1500 waren er nog veel mensen die ervan overtuigd waren dat de aarde plat was. En dat je eraf zou vallen als je te dicht bij de rand kwam! Ontdekkingsreizigers stuitten dan ook op heel veel angst en weerstand als ze zeiden dat ze verre reizen wilden maken. Volgens de

tegenstanders had dat helemaal geen zin, want de rest van de wereld was leeg. Bovendien wist je zeker dat je niet terug zou keren, want de zee moest ergens ophouden, en dan zeilde je met je schip gewoon van de aarde af. En wie had daar nou wat aan?

Toch waren er altijd eigenwijze mensen die wel eens met eigen ogen wilden zien wat er allemaal buiten de bekende wereld was. Een van hen was Marco Polo. Al in 1271 reisde hij van Venetië naar Peking.

Marco Polo: wereldreiziger

Marco Polo was een van de eerste wereldreizigers. In ieder geval was hij een van de eersten die er een boek over schreef. Hoeveel wereldreizigers er voor die tijd waren weten we natuurlijk niet, want ook de avonturiers die in 1099 een kruistocht hadden ondernomen, waren al in aanraking gekomen met andere landen. Door deze kruisvaarders kwam er contact tussen het westen en het oosten en zo leerden de mensen allerlei mooie (en vaak nuttige!) dingen kennen uit andere landen. Steeds meer mensen wilden dan ook zelf gaan reizen. Er kwamen nieuwe schepen, die zo gebouwd waren dat men langere reizen kon ondernemen, zoals ook Columbus later deed. Maar vóór dat allemaal gebeurde, had Marco Polo al heel wat merkwaardige zaken gezien.

Marco Polo werd geboren in Venetië in 1254. Zijn vader was een koopman, die vaak op reis ging naar het buitenland. In 1271 ging Marco met zijn vader mee, op zijn eerste reis naar China. Het duurde een tijdje voor hij weer thuiskwam, want hij bleef maar liefst twintig jaar in dienst van de Kubla Kahn, een van de leiders in China. Marco Polo reisde voor zijn baas door het Mongoolse rijk, naar India, Japan en het Midden-Oosten. Als je zijn boek leest, leer je niet zoveel over Marco Polo zelf. Er wordt wel gedacht dat hij een beetje saai was, maar als je zo ver reist moet je natuurlijk wel ondernemend zijn en vindingrijk en veel doorzettingsvermogen hebben. Marco Polo had een speciaal talent om onderweg eten en drinken te vinden, en geschikt vervoer. Maar gevaren kwam je natuurlijk overal tegen, zoals schipbreuk, wilde beesten of ... piraten! En daar schrijft hij het volgende over:

‘Als je bij Marabar vaart, kom je geheid piraten tegen. Elk jaar zeilen daar wel honderd piratenschepen, op zoek naar koopvaarders. En laat me je iets gek vertellen: ze hebben hun vrouwen en kleine kinderen bij zich aan boord! Het is elke zomer een soort “piraten-cruise”, al zaaien ze angst en verderf onder de kooplui. Ze varen soms in een groep van wel twintig schepen achter elkaar, steeds met een paar meter afstand ertussen. Op die manier bestrijken ze vele kilometers zee. Zodra ze een koopvaarder zien, seinen ze naar elkaar. Er is geen ontsnapping mogelijk! Maar de koopvaarders kennen deze trucjes zo langzamerhand. Ze zijn zo goed bewaard, dat ze niet bang voor de piraten zijn. Vaak brengen zij juist de piraten grote schade toe, al wordt er soms toch een koopvaarder gepakt. Maar doorgaans vermoorden de piraten hen niet. “Zorg dat we nog meer buit te pakken krijgen”, zeggen ze. “Dan laten we je weer gaan.”’

Andere wereld, ander geloof

Marco Polo kwam gevaren tegen, maar ook heel mooie en merkwaardige dingen. Kostbare stoffen bijvoorbeeld of edelstenen die hij nog nooit eerder had gezien. Bijzonder eten, maar ook heel bijzondere mensen. In India ontmoette hij yogi’s. Volgens Marco Polo konden deze mensen wel tweehonderd jaar oud worden. Dat had te maken met hun gewoonten en levensstijl.

‘Yogi’s leven langer dan andere mensen, soms wel honderdvijftig of tweehonderd jaar. Ze blijven net zo actief als jonge mensen en kunnen doen wat ze willen. Hun werk in het klooster doen ze net zo goed als toen ze jong waren. Dit komt omdat ze heel weinig eten en dan nog alleen heel gezond: hoofdzakelijk rijst en melk. En laat me je nog iets opmerkelijks vertellen: twee keer per maand drinken ze een heel bijzonder drankje. Het is gemaakt van kwikzilver en zwavel. Die mixen ze en dat drinken ze op. Ze zijn er op jonge leeftijd al mee begonnen en ze zeggen dat het hierdoor komt dat ze zo lang leven.’

Kwikzilver en zwavel zijn vreselijk giftig, en de yogi’s hadden er in de loop van de jaren kennelijk een weerstand tegen opgebouwd. Marco

Polo kwam door hen in aanraking met andere eetgewoonten, maar ook met hun manier van geloven: het boeddhisme. Totdat avonturiers uit het westen naar andere werelden trokken, wisten de meeste mensen helemaal niet dat er andere manieren van geloven waren dan het christendom. Maar het boeddhisme bestaat al veel langer dan het christendom. Het is ongeveer vijfhonderd jaar ouder.

Als je een boeddhist bent, vind je twee dingen heel belangrijk: je moet anderen helpen, en je mag anderen geen kwaad doen.

Daarnaast vinden boeddhisten dat je jezelf moet leren kennen en dat je niet te veel aan je bezittingen moet hechten. Een van de eerste boeddhisten was Siddharta Gautama. Later werd hij bekend als Boedddha Shakyamuni. De verhalen over Siddharta zijn in het oosten net zo beroemd als onze verhalen over Jezus Christus.

Het leven van Siddharta

Siddharta werd 500 jaar voor Christus geboren als prins in een heel rijke familie. Kort na zijn geboorte kwam er een wijze man om hem te zegenen. Die man, genaamd Asita, voelde meteen dat dit kind heel bijzonder was. Hij zei tegen Siddharta's vader: 'Je zoon wordt óf een religieus leider óf een wereldleider.'

Siddharta's vader was natuurlijk blij te horen dat hij zo'n bijzonder kind had, maar wist meteen wel wat hij het liefste had: een wereldleider. Dan kon zijn zoon hem opvolgen. Dus besloot hij zo'n mooi paleis te laten bouwen, dat zijn zoon het nooit zou willen verlaten. Zieke en oude mensen hield hij weg van het hof; alleen het mooiste en het beste was goed genoeg voor zijn zoon.

En zo groeide Siddharta op, in voorspoed en de grootst denkbare weelde. Hij trouwde met een mooie vrouw en ze kregen een zoon. Al zijn wensen waren vervuld.

Zo leek het in ieder geval.

Want, hoe mooi het leven in het paleis ook was, Siddharta begon zich toch af te vragen wat er nu eigenlijk achter de paleismuren was. Dus vroeg hij zijn vader of hij op reis mocht. Daar moest zijn vader even over nadenken, maar uiteindelijk gaf hij toestemming. Siddharta mocht vier reizen maken, naar steden in de buurt.

Siddharta wist niet dat zijn vader heimelijk zijn bedienden opdracht had gegeven de steden eerst helemaal op te laten ruimen. Alles wat

oud en lelijk was, liet hij verwijderen.

Bijna was zijn opzet gelukt.

Maar toen Siddharta op reis ging, zag hij een oude man. Hij schrok, want zoiets had hij nog nooit eerder gezien. De man had moeite om te lopen en in zijn ogen las hij pijn.

Toen Siddharta zijn tweede reis ondernam, kwam hij iemand tegen die ziek was. En weer schrok hij, want hij wist helemaal niet dat ziekte bestond.

Op zijn derde reis zag hij een dode. Hij vroeg aan een van zijn bedienden of dit iedereen overkwam. Oud en ziek worden en dan doodgaan. De bediende zei dat dit inderdaad zo was.

Siddharta werd er depressief van. Ineens leek zijn leven in het paleis helemaal zinloos. Waar had hij zijn tijd eigenlijk mee zitten verdoen? Hij had helemaal geen zin meer in zijn vierde reis.

Maar binnen de paleismuren vond hij geen rust, en dus trok hij er toch maar weer op uit. Wat hij toen zag, veranderde zijn leven helemaal. Hij kwam weer een oude man tegen, maar een heel bijzondere deze keer. De man leefde op straat, bezat niets en droeg vodden. Maar in zijn ogen zag Siddharta iets dat hij nog nooit eerder had gezien: een stralende gloed van innerlijke vrede. En dat maakte een enorme indruk op de jonge prins.

Nadat hij weer thuisgekomen was, besloot Siddharta dat ook hij een spiritueel (geestelijk) leven wilde leiden. Midden in de nacht sloop hij het paleis uit en liet alles achter zich. Hij knipte zijn haar af, trok oude kleren aan en ging op zoek naar een leraar die hem kon vertellen wat hij wilde weten.

Die vond hij. Jarenlang onderwees deze man hem, maar toch had Siddharta het gevoel dat het niet genoeg was. Hij mediteerde en vastte, maar had het gevoel dat de waarheid hem steeds tussen de vingers doorglipte. Op een dag was hij zo slap van het vasten, dat hij bijna dood was. Maar toen kwam hij een meisje tegen dat hem een kom melk en rijst aanbood, en hij at. Hij zag in dat niets eten net zo dom was als te veel eten. En met vernieuwde krachten ging hij mediteren. Hij besloot niet meer te bewegen tot hij verlicht was geraakt.

Dat duurde wel even.

Het was een moeilijke strijd. Nu werd hij bang, dan weer werd hij overvallen door honger en hij moest natuurlijk ook plassen. Maar hij

bleef zitten en hij bewoog niet.

En toen gebeurde het: op een dag kwam de zon op en leek alles anders. Hij zag ineens dat er geen verschil was tussen leven en dood. En dat mensen gevangen waren in hun angst voor zowel de dood als het leven. Hij was verlicht geraakt (dit is bevrijd van vooroordelen).

Siddharta, die nu boeddha (geestelijk leider) was geworden, besteedde de rest van zijn leven aan het onderwijzen van anderen. Want hij wilde ook hen bevrijden van angst en verdriet. Toen hij tachtig was, stierf hij, temidden van zijn volgelingen. Zijn laatste woorden waren: 'Alles wat geschapen is, is tijdelijk.'

De jongen die met eigen ogen wilde zien

De wereldreiziger Marco Polo was het grote voorbeeld voor Christoffel Columbus, zelf ook een ontdekkingsreiziger, die tweehonderd jaar later net zo beroemd zou worden. Columbus 'ontdekte' Amerika in 1492 (er woonden daar toen al mensen, dus eigenlijk is 'ontdekken' een raar woord). Hij werd in 1451 geboren in de Italiaanse havenstad Genua. Als jongen bracht Columbus veel tijd door in de haven en daar kwam hij zeelui uit allerlei landen tegen. Die vertelden hem soms de wonderlijkste verhalen.

'Ik zeg het je, het is waar!'

Er ligt een vurige blik in de ogen van Matteo, terwijl hij zijn verhaal aan Christoffel vertelt.

Die kijkt hem aan alsof hij Matteo's woorden wel wil opdrinken.

Een van de scheepslui aan het tafeltje ziet de gretige blik. 'Je moet niet alles geloven wat hij zegt. Zijn duim is dikker dan mijn arm!'

De andere mannen lachen en Matteo kijkt hen boos aan.

'Toch is het zo', houdt Matteo vol. Hij kijkt Christoffel nu recht in de ogen en probeert zijn maats te negeren. 'We waren op de Azoren, een eilandengroep een paar honderd kilometer van de Portugese kust. En daar op het strand spoelen de raarste dingen aan.'

'Wat voor dingen?' wil Christoffel weten.

'Bewerkte dingen. Houtsnijwerk bijvoorbeeld. Je ziet het en je weet gewoon zeker dat het door mensen gemaakt is. Heel mooi vaak, al is het meestal beschadigd natuurlijk. En heel anders dan ik ooit gezien heb.'

‘Er spoelen niet alleen dingen aan’, zegt dan iemand en het is alsof de stemming in het groepje een beetje omslaat.

‘Nee’, zegt Matteo. ‘Dat is niet het enige.’

‘Nou?’ Christoffel kan zijn nieuwsgierigheid bijna niet bedwingen.

‘Wat hebben jullie nog meer gevonden, dan? Zeg op!’

‘De laatste keer dat we er waren, lagen er twee lijken op het strand. Twee mannen’, zegt Matteo. ‘En ook die zagen er anders uit dan jij en ik.’

‘Hoe anders?’

‘Nou, hun huidskleur bijvoorbeeld. Ze waren donker, maar anders donker dan wij. Roder, op een of andere manier. Met glad donker haar. En hun ogen waren ook anders, kleiner. Maar dat kon je niet zo goed zien. En ik wilde hen niet aanraken. Ze hadden al een tijdje in het water gelegen.’

Matteo neemt nog een slok van zijn bier en kijkt naar de tafel.

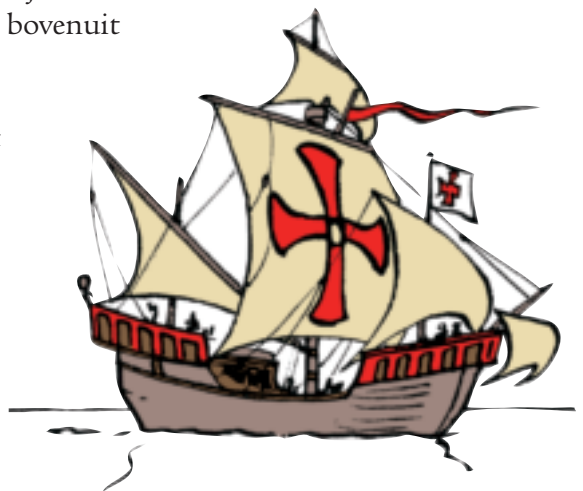
‘Nou, er waren anderen die hen wel durfden aanraken’, zegt een van zijn maats nuchter. ‘Of liever, wat ze om hun nek hadden hangen. Medaillons van puur goud.’

Christoffel houdt zijn adem in. Iemand fluit tussen zijn tanden.

Matteo knikt. ‘En dat komt ergens vandaan. De stroming is daar zó dat het niet uit Portugal of Europa kan komen. Er moet ergens nog een onbekend land zijn, een rijk land. Maar we hebben geen idee waar dat zou liggen.’

Op de woorden van Matteo opent zich een visioen in Christoffels hoofd. Hij ziet dichte bossen, waar grote gebouwen bovenuit steken. Een soort stad. En daar lopen allemaal mensen, rijk gekleed en behangen met kostbare sieraden ...

Daar wil hij naartoe, hij weet het zeker. Hij voelt de opwindendheid als een kriebel in zijn bloed, die uit het diepste van zijn binnenste komt. Het is een gevoel dat hij goed kent en dat hij meestal heeft



in de haven, bij het horen van de mysterieuze verhalen van de zeelui. Dat land bestaat! En hij zal het vinden!

Een sensationele ontdekking!

En hij vond het, in 1492. Alleen was het niet het land dat hij zocht, want hij was op zoek geweest naar India. In navolging van zijn grote held Marco Polo, die de weg naar het oosten had opengelegd, meende Columbus dat India ook via het westen te bereiken moest zijn. Dat probeerde hij dus, maar het land dat hij vond, is het land dat we vandaag kennen als Amerika. Voor Columbus daar voet aan wal zette, moest er echter nog heel wat gebeuren.

Columbus is kapitein geworden en woont in Spanje. Daar, aan het Spaanse hof, probeert hij koningin Isabella en koning Ferdinand enthousiast te krijgen voor zijn plannen om uit te varen en de wereld te verkennen. Want hij heeft hun toestemming nodig en hun geld. Acht jaar lang doet hij erover om hen te overtuigen en uiteindelijk lukt het.

Dan kan Columbus aan de slag, al is het vinden van een bemanning voor deze hachelijke onderneming niet eenvoudig. Niemand wil mee. Zelfs als hij gevangenen gaat ronselen, met de belofte dat ze na het eind van de reis vrij zijn, blijven ze liever zitten.

Maar het lukt toch en op 3 augustus 1492 varen de Pinta, de Nina en de Santa Maria de haven uit. De reis is zwaar en het duurt lang voor ze eindelijk voet aan wal kunnen zetten in het nieuwe land. Maar daar is het dan, het land van rijkdom en belofte. Omdat ze denken dat het India is, noemen ze de inwoners die ze daar treffen indianen.

Toen Columbus in 1493 terugkeerde in Spanje, werd hij als een vorst onthaald. Voor de Europeanen was de ontdekking van een nieuw werelddeel natuurlijk een regelrechte sensatie! Aan het hof vertelde hij uitgebreid van zijn verhalen en van de rijkdommen die hij had gevonden. Paus Alexander, die juist op bezoek was in Spanje, zei dat vanaf nu alle landen die in een bepaald gebied ontdekt zouden worden, van Spanje zouden zijn.

En toen kwamen er ineens heel veel ontdekkingsreizigers!

Pas na de dood van Columbus kreeg het continent dat hij had ontdekt een naam. Maar het werd niet naar hem genoemd. Amerigo

Vespucci, een koopman uit Florence, had ook een reis naar de nieuwe wereld gemaakt en hij had er een leuk boek over geschreven. Iedereen in Europa las het en een van zijn lezers kwam op het idee het werelddeel naar Amerigo te noemen. En zo kwam het aan de naam Amerika.

De Beeldenstorm

Na Marco Polo en Columbus komen er vele generaties ontdekkingsreizigers. En terwijl deze avonturiers de hele wereld over zeilen, gebeurt er in de Nederlanden natuurlijk ook van alles. Er is bijvoorbeeld een nieuwe heerser aan de macht gekomen. Zijn naam is Filips II en hij is de opvolger van keizer Karel V. Omdat Filips zo ver weg zat, in Spanje, had hij in Nederland een plaatsvervanger benoemd om zijn zaken te regelen. Dit was landvoogdes Margaretha van Parma.

Margaretha had een zware taak. Er heerste onrust in het land. De winter van 1565 was heel streng geweest en oogsten waren mislukt. De mensen hadden honger en er heerste een economische crisis. Daar kwam bij dat er grote onenigheid was over het geloof. Protestanten hadden heel andere ideeën dan katholieken en ze wilden de vrijheid om op hun eigen manier te geloven. Filips was daar woedend over. Hij noemde hen ketteren en liet hen oppakken door de Spaanse inquisitie. Dat was een kerkelijke rechtbank die wrede straffen oplegde en mensen vaak martelde en veroordeelde, meestal tot de dood. De mensen werden daar steeds bozer over en hielden vast aan hun nieuwe geloof. Omdat ze geen eigen kerken hadden, hielden ze bijeenkomsten in het open veld, achter struiken en hagen. Die bijeenkomsten werden daarom 'hagenpreken' genoemd. Tijdens een van deze hagenpreken, in augustus 1566, sloeg de vlam in de pan. 'Er staat in de Bijbel dat je geen beelden mag aanbidden', roept een spreker. 'En wat doen de katholieken?' Het volk laat zich opzweepen. 'Die aanbidden beelden!' klinkt het als uit één mond. 'Laten we dat gebeuren?' 'Nee!'

‘Hier vlakbij is het klooster van Sint-Laurentius’, oppert een monnik.

‘Laten we daarheen gaan!’

‘Ja!’ roept iemand. ‘We slaan al die beelden daar kapot!’

En het volk rukt op, als een leger op oorlogspad. Ze vernielen alles wat ze tegenkomen: beelden, schilderijen, kunstvoorwerpen en boeken. Alle spanning van de afgelopen tijd ontaardt zich. In Gent worden binnen 24 uur acht kerken, vijftientig kloosters, tien ziekenhuizen en zeven kapellen verwoest. Vele honderden kerken worden geplunderd en duizenden kunstschaten kapot gemaakt. Twee weken lang woedt de Beeldenstorm door Nederland en Vlaanderen en het resultaat is chaos en vernieling.

Landvoogdes Margaretha is geschokt en wil vluchten. Maar de edelen van de Staten-Generaal houden haar tegen. ‘U moet nu optreden’, zegt stadhouders Willem van Oranje.

En zo maakt Margaretha op 25 augustus bekend dat de inquisitie wordt opgeheven en dat het volk vrijheid van godsdienst krijgt.

In het verre Spanje trekt Filips II zich de haren uit zijn baard.